

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HASZNOS ÉS KÁRTÉKONY ROVAROKRA

XVII. KÖTET.

1910 SZEPTEMBER.

9. FÜZET.

Dr. Chyzer Kornél.

Irta: CSIKI ERNŐ.

A kérlelhetetlen halál folyton szedi áldozatait. Ezen munkájában zoologusaink kis csapatát sem kiméli meg, egymásután temetjük legkiválóbbjainkat. Így veszítettük el a mult esztendőben a magyar zoologia egyik legrégebbi munkását, DR. CHYZER KORNÉLT, kit két hónappal előbb a neje, rovtartani kutatásaiban legszorgalmasabb segítője¹, előzött meg a halálban.

CHYZER KORNÉL Bártfán született 1836. évi január hó 4.-én, ugyanitt végezte el az elemi iskolát és gimnáziumot, csak az utolsó két gimnáziumi osztályt végezte Kassán és Temesvárott, a honnan a pesti egyetemre került, melyen az orvosi tanfolyamot 1857-ben végezte el. Már ebben az időben a legnagyobb előszeretettel foglalkozott zoologiai tanulmányokkal, hiszen erre az időre esnek első irodalmi közleményei is, úgy hogy állattani ismereteinek gyarapítására 1858-ban Bécsbe küldötték, a hol azonkívül az élettanban is kiképezte magát. 1860-ban már mint a természetrajzi osztály őrségédét találjuk a Magyar Nemzeti Múzeumban, ugyanabban az időben emellett a pesti főreáliskola helyettes tanáráként is működött. Ez a munkakör azonban nem elégítette ki a tettevágó fiatal tudóst, a ki ezért 1861-ben szülővárosa meghívására az orvosi pályára tért vissza és mint városi főorvos és fűrdőorvos 1869-ig működött Bártfán. Innen Sátoraljaújhelyre került mint Zemplén vármegye főorvosa, a honnan 1892-ben mint osztálytanácsos, majd egy évvel később mint miniszteri tanácsos, a belügyminiszteriumba került a közegészségügyi osztály élére, melynek haláláig volt vezetője.

Nem czélom CHYZER orvosi, fűrdészeti és gazdasági működését e helyen méltatni, megtették azt mások más helyen, de nem hagyhatom említetlenül azon érdemeit, melyeket a zemplénmegyei orvosságyszerészeti egyesület megteremtésével és a magyar orvosok és

¹ lásd: CSIKI, Bártfa bogárfaunája. (A magy. orv. és természetvizsg. XXXI. vándorgyűl. munkálatai. 1902, 300—322. l.)

természetvizsgátlók vándorgyűlése intézményének felvirágoztatásával szerzett.

Zoologiai munkálkodását az alsóbbrendű rákok tanulmányozásával kezdte, melyekről egymásután több tanulmánya látott napvilágot, így 1857-ben TÓTH SÁNDOR-ral együttesen megírta a „Budapest vidékén eddig talált héjanczokról“ című munkáját, melynek kiegészítésül a következő években még több cikket közölt úgy hazai mint külföldi szakfolyóiratokban. Ezen működése hamarosan elismertté

Dr. Chyzer Kornél.

tette nevét, úgy hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1861. évi december 20.-án az alig 25 éves CHYZER-t levelező tagjává választotta.

Ebben az időben az elismerés mellett egy a jövőjére nagyon is kiható sérelem érte. A budapesti egyetem állattani tanszékét, a melyre nevelték, ugyanis mással töltötték be, úgy hogy szülővárosa meghívására sok gondolkodás nélkül otthagyta a múzeumi állását és a fővárost, visszatért az orvosi pályára, melyen a későbbi időben oly áldásos működést fejtett ki.

Az a szeretet és érdeklődés, melyet az állattan iránt táplált, a

tapasztalt sérelem után orvosi működése alatt sem tudta vele ezen tudományát elfelejtetni, úgy hogy CHYZER-rel nemsokára mint faunánk egyik leglelkesebb kutatójával újra találkozunk. Eleinte Bártfa környékének, majd Zemplén vármegye állatvilágát kutatja a legnagyobb gondossággal, a miben neje is hathatósan támogatja. Rengeteg anyagot gyűjt e célból össze, melyet azután részben maga, részben másokkal dolgoztat fel és tesz a közismeretnek hozzáférhetővé. Eleinte halakkal foglalkozik, de később PETÉNYI S. JÁNOS hagyatékának fel-

Dr. Chyzer Kornélné sz. Mánn Jolán.

dolgozása mellett emlősökkel is. Közreműködik a *Phylloxera*-kutatásnál és Zemplénmegye rovarfaunáját is számos cikkében teszi közzé. Emellett az érdeklődőket buzdítja, hozzálát minnél több természetbarát szerzéséhez és mindenkit állattani gyűjtésekre serkent, ezáltal további tanulmányaihoz óriási anyagot hord össze az egész országból. A míg úgyszólván mindent gyűjt és az anyagot másokkal fel dolgoztatja, közzététeti, addig ő kevés szabad idejét úgyszólván teljesen egy csoport, a pókok tanulmányozására fordítja.

A régi szisztematikai munkák mellett a pókok tanulmányozá-

sával hazánkban alig foglalkozik valaki, a míg HERMAN OTTÓ a hatvanas évek közepe táján néhány közleményével, majd a hetvenes évek második felében megjelent fenomenális pókfaunájával a pókok tanulmányozására nem tereli a figyelmet. HERMAN OTTÓ rendkívül éles megfigyelőtehetségével elénkbe tárja a pókok felette érdekes életviszonyait, miáltal az érdeklődés mindinkább ezen eddig figyelembe nem vett állatok felé fordul. Mások mellett ezen érdeklődők között találjuk CHYZER KORNÉL-t is, a ki lassan az egész országból óriási anyagot hoz össze, melynek tanulmányozása közben a faunánkból ismert pókfajok számát kétszeresére tudja felemelni. Ilyen óriási anyag birtokában azután elhatározta, hogy pókfaunánk megismerése céljából új könyvet ír, mely 3, illetőleg 4 kötetben, KULCZYNSKI LÁSZLÓ krakkói tanár közreműködése mellett, meg is jelent. Az Arachnoideák többi csoportjának feldolgozását azonban nagy hivatali elfoglaltsága, majd később szembaja miatt, már nem eszközölhette. Ugyanezen körülményekből kifolyólag más csoportok tanulmányozásával sem foglalkozhatott, mindazonáltal tevékeny működést fejtett ki tudományos intézeteinkben, így a Magyar Tudományos Akadémiában, a Kir. magy. Természettudományi Társulatban, melynek választmányi tagja és ugyanannak állattani szakosztályában, melynek alelnöke volt.

Pók-gyűjteményét és rovargyűjteményéből mindazt a mire a Magyar Nemzeti Múzeumnak szüksége volt, mint irodalmi működésének letéteményét, még életében ezen intézetnek ajándékozta.

DR. CHYZER KORNÉL működésével maradandó emléket állított magának a magyar zoológiában, egy oly emléket, a melynek követe mindnyájunk szeme előtt lebegjen. Ő nemcsak maga kutatta hazánk földjének természeti kincseit, hanem másokat is erre serkentett, ezáltal nemcsak a tudománynak akarván szolgálatot tenni, hanem első sorban hazánk faunájának minnél teljesebb kikutatását tűzvén ki célul, a mint azt a „Rovartani Lapok“ egyik régebbi kötetében (II, 1885, 100. l.) a következőben körvonalozza: „Akkora területen, minő Magyarország, nem is remélhető másként a rovarfaunánk tökéletes feltárása, mint ha az ország különböző vidékein lakó rovarászok lakóhelyük környékén éveken át rendszeres kutatásokat folytatnak és ezeknek eredményét közzé teszik. Csakis ily módon lesz majd elérhető, hogy a magyarországi rovarfauna teljes ismeretéhez valaha eljuthassunk.“

*

CHYZER nagy irodalmi munkálkodást fejtett ki, melyből e helyen azonban csak a minket közelebből érdeklő állattani tárgyuakat sorolom fel a megjelenés időrendjében:

1857. A Budapest vidékén eddig talált héjanczokról. (Magyarhoni Természetbarát. I, 1857, 71. l., 1 táblával.) [TÓTH SÁNDOR-ral.]

1858. Ueber die Crustaceenfauna Ungarns. (Verhandl. zool.-bot. Ges. Wien. 1858, 505. l.)
1861. Crustacea Phyllopoda Faunae Pesthinensis. (Magy. Tud. Akadémia, math.-termtud. Közlem. I, 1861, 7 táblával).

Dr. Chyzer Kornél és neje (Czirkvenicai felvétel 1909-ben).

1861. Berichtigungen und Ergänzungen zu meiner Abhandlung „Ueber die Crustaceenfauna Ungarns“. (Verhandl. zool.-bot. Ges. Wien. 1861, 111. l.)

1862. Nachtrag zu Victor Sill's Mittheilungen über die in den Salzsoolteichen Siebenbürgens vorkommende *Artemia*. (Verh. u. Mittheil. siebenb. Ver. f. Naturwissenschaften in Hermannstadt, 1862, 56. 1.)
1863. Magyarország édesvízi halainak rendszeres átnézete. Irta HECKEL JAKAB. Fordította CHYZER KORNÉL. (Magyar orvosok és termvizsg. VIII. nagygyűlésének évkönyve. 1847. Pest, 1863).
1880. Zárjelentés a phylloxerakutatásról S.-A.-Ujhelyben, a szerencsi és bodrogi járásban. (A „Zemplén“-ben, 1880).
1881. Reliquiae Petényianae, néhány szó Petényiről mint ichthyolog-ról. (Természettud. Füzetek. V, 1881, 23—26. 1.)
1881. Reliquiae Petényianae. (U. o. V, 1881, 91—146. 1.)
1882. Adatok Zemplénmegye természettud. ismeretéhez. I. Zemplénmegye halai. (A Magyarországi Kárpátgyűlés Évkönyve. IX, 1882, 1. 1.) [Németül is.]
1883. Myiasis esete. (Rovarászati Lapok. I, 1883, 196. 1.; Orvosok és természetvizsg. XXII. gyűlésének munkálatai).
1883. Adatok Zemplénmegye természettud. ismeretéhez. („Zemplén“ 1883.)
1884. Szitakötők vándorlása. — Migration des Libellulides. (U. o. I, 1884, 125. 1.)
1885. Újabb adatok Zemplénmegye bogárfaunájához. — Notes additionnelles á la faune des Coléoptères du département de Zemplén. (U. o. II, 1885, 100, 122 és 142. 1.)
1885. Ritka kéregpoloska. (U. o. II, 1885, 173. 1.)
1885. Pótló adatok Zemplénmegye bogárfaunájához. (U. o. II, 1885, 251. 1.)
1886. Torzcsápú fürkésződarázs. — Un Hyménoptère monstrueux. (U. o. III, 1886, 44. 1.)
1886. Adatok a felsőmagyarországi százlábúak faunájához. — Notes pour servir á la faune des Myriopodes de la Hongrie septentrionale. (U. o. III, 1886, 74—77. 1.)
1887. Zemplén vármegye méhféléi. (A magy. orv. és term. vizsg. XXIII. vándorgyűl. munkálatai. 207. 1.)
1892. A magyarországi *Estheria*-rákokról. (Pótfüzetek a Term. tud. Közleményhez. XXIV, 1892, 63—74. 1., 1 táblázattal és 4 ábrával).
1892. Magyarország új pókfaunájáról. (Math. és Term. tud. Értesítő. X, 1892, 93—102. 1.)
1893. Über die Estherien Ungarns. (Math. Naturw. Berichte aus Ungarn. X, 1893, 119—135. 1.)
1893. Über eine neue Spinnenfauna Ungarns. (Selbstrecension eines kürzlich erschienenen Werkes über Ungarns Arachnidenfauna.) (U. o. X, 1893, 108—118 1.)

1896. Scorpiones. (Fauna Regni Hungariae. III, 1896, 1—2. l.)
 1896. Araneae. (U. o. III, 1—33. l.) [KULCZYNSKI LÁSZLÓ-val.]
 1897. Zemplén vármegye Orthopterái. (Rovartani Lapok. IV, 1897, 99—101. l.)
 1897. Poloskafaj tömeges megjelenése. (U. o. IV, 1897, 128. l.)
 1891—7. Araneae Hungariae secundum collectiones a Leone Becker pro parte perscrutatas conscriptae a CORNELIO CHYZER et LADISLÁO KULCZYNSKI. I, 1891, 1—168. l.; II, 1894, 1—152. l.; III, 1897, 1—366. l., 16 táblával.
 1901—2. Zemplénmegye Hymenopterái. I—V. (Rovartani Lapok. VIII, 1901, 184—186, 207—209. l.; IX, 1902, 16—17, 32—34, 54—56. l.)
 1906. Téli gyűjtés Zelenikán. (U. o. XIII, 1906, 91—95. l.)

Rovarászati följegyzések.

Irta : PILLICH FERENCZ.

Visszapillantván most az őszi beálltával az 1910. év eredményére, mindenekelőtt megállapíthatom, hogy az enyhe lefolyású 1909—10. évi tél nem befolyásolta károsan a rovarvilágot. Egész június közepéig nem volt ok rovarhiány miatt panaszkodni. A kertekben és réteken különösen sok szitakötő volt látható. A rovarrosta, ez a célszerű eszköz, mely az összes rovarrendekből előteremti nekünk a rejtve élő állatokat, az 1909. év tavasza óta szünet nélkül sikerrel, sőt nagy sikerrel volt használható. A rovarok közt a legfiligránabb alkotásuak, tehát az idő viszentagságai iránt a legérzékenyebbek, a lepkék, szintén elegendő mennyiségben voltak fellelhetők. A nappal szállingó, a csalétket s lámpafényt felkereső lepkék, továbbá a kopogtatott hernyók, bár nem adtak oly busás zsákmányt, mint például az 1902. és 1903. években, mégis mindig akadt valami, sőt valamivel több, mint az 1909. évben. Tapasztalatom szerint az utolsó 4—5 év nem volt oly lepkedús esztendő, mint az ezeket megelőző esztendők, aminek okai a kedvezőtlen időjárás, a gyakori itéletidők, viharok, az állandóan magas légnyomás stb. lehettek. A néhány év óta (tömeges vándorlása óta) kevésbé gyakori bogáncspille, mintha előre megérezte volna annak idején a közelgő rossz esztendőket, mert a mióta e lepkék délnyugati irányban elszáguultak, csakugyan nem volt lepkékben gazdag év. Vajjon a jövőbeni bogáncspille vándorlásokra is ilyen szűk esztendők következnek majd?

A június közepén tombolt, európaszerte hírhedt felhőszakadás és az utána beállott hűvös időjárás aztán egy csapásra véget vetett a víg rovaréletnek. Ez alkalommal bizonyára sok rovarfaj elpusztult; július és augusztus legalább már határozottan a lepkeszegénység

jegyében mutatkoztak. Augusztus végén, vagy egyáltalában a kánikula idején, midőn este a fehér asztalterítőn bucsufelvonulást rendeznek lepkék, bogarak, egyenesszárnyuak, legyek stb. — az idén kevés asztaltárs mutatkozott; itt-ott egy *Larentia comitata* L. szégyenkezett a főzelékes tálban és egy-egy szomjas Staphylinida uszkált segítségért pislogva poharunkban. Szeptemberben pedig már aránylag alig mutatkozott élet a rovarvilágban. Egyes figyelemre méltó esetek a következők voltak:

Tavaszzsal, a kissé megkésve érkezett és gyérszámú fecskék közül az egyik úgyszólván hálóm elől kapott el egy általam üzött, közepes nagyságú bagolypillét; az év folyamán azután még többször láttam kisebb-nagyobb bagolypilléket (*Catocala elocata*) fecskéknek zsákmányul esni, mely alkalmakkor a fecske néha pajkos kergetődzést vitt véghez a lepkével.

Csalátekkel ez idén is vadásztam lepkékre, de az eredmény egyáltalán nem elégitett ki. Miután egyes lepkészek alma helyett szilva és füge zsinórokat használnak sikerrel csalétek gyanánt, én aromatikusan sárgadinnye szeletekkel is kísérleteztem, ámde teljesen sikertelenül, ezekre sohasem szállt lepkék. A kora tavaszzsal fogott, tavalyról áttelelt lepkékben nem telik sok öröm, ezen állatok mind kopottak, fakó színűek s nem valók gyűjteménybe, csak a 2—3 héttel később jelentkező idén kelt korai lepkékkel kezdődik az értékeesebb zsákmány.

Egyes esztendőkből, néha 2—3 éven át is egyhuzamban gyakoriak voltak egyes lepkefajok, mint például: *Acidalia flaccidaria* Z., *Caradrina Kadenii* FR., *Agrotis crassa* HB. és *xanthographa* F., *Orthosia pistacina* F. stb. Ez évben a nagy lepkék közül tavaszzsal csaléteken kivételesen gyakori volt *Sora rubricosa* F. Az *Agrotis obscura* BRAHM junius végén és julius elején nap-nap után tömegesen húzódott meg egy üzleti czégtábla mögött, hol minden reggel belőle néhány tucatra tettem szert, julius—augusztusban padlásom ablakain gyakori jelenség volt a *Bryophila raptricula* HB. Hogy ez utóbbi lepkék úgy repült-e be a padlásra, avagy úgy tenyészett az ott felhalmozott füveken, nem sikerült kipuhatolnom, utóbbi eshetőség azonban valószínűbb. *Sphinx ligustri* L. bábokból immár mindkét ivadékból nyertem *ab. spiraeae* ESP. példányokat, melyek szerintem csak csenevész, éhenkórász alakok. Márczius elején a réten egy hatalmas *Cossus cossus* L. hernyó mászkált a földön, ez idehaza fűrészpörben néhány hét múlva bebábozott és nyár elején szép ♀ lepkét adott. *Agrotis pronuba* L. nyári lepkéi szép tarkák, ritka közöttük az egyszínű *var. innuba* TR., míg az őszi lepkéivadék javarészt az egyszínű fajváltozatból áll. Megjegyzem e helyen, hogy AIGNER „Magyarország lepkéi“ című művében e lepkénél téves az a

megjegyzés, hogy: „ritkán az alsó szárny középső pontja eltűnik: *ab. Hoegei* H. S.“ Az alsó szárny ugyanis ponttalan s épen a középfoltos példányok viselik említett aberratio nevét. *Saturnia pyri* SCHIFF. bábjaimból egy kifeszített szárnyakkal 94 mm. méretű törpe, de jól fejlett példány kelt ki e tavasszal. Május 14.-én egy ringló-fa ágacskáján e lepkének 7 petéjét leltem egy sorban, ugyanakkor néhány lépéssel tovább orgonabokor levelének felületén ugyancsak 4 petét találtam. Előbbeniekről feltételeztem, hogy jó helyre lettek rakva, utóbbiakat azonban megfigyelés céljából magammal vittem. A néhány nap múlva kikelt hernyók közül 3 darab pár nap alatt elpusztult, a negyedik 2 hétig elvegetált, utóbb azonban ez is oda lett. Ebből kifolyólag már-már az anyaállatoknak a peték lerakása alkalmával való gondatlanságát, illetve a szülői előrelátás hiányát véltem feljegyezhetni, midőn DR. KISS ISTVÁN körorvos és lepkésztársam közlé velem, hogy ő nagy, fejlett hernyókat látott júliusban Hajdumegyében orgonabokron.

Az ugynevezett molypillék gyűjtésével már egy évtized óta foglalkozom; kellő utasítás és ebből folyó gyakorlat híján azonban nem sok örömöm telt a felkészített anyagban; az állatok nagy része kidolgozás közben annyira megviselődött, hogy meghatározásuk lehetetlenné vált. Midőn az „Entomologisches Jahrbuch“ 1910. évi kiadásában DR. MEYER-nek a molypillék felkészítésére vonatkozó útbaigazításait átolvastam, e tavasszal újból neki álltam e kis rovarok gyűjtésének. Ezeket vattagombolyaggal bedugott üvegecskében élve hoztam haza és csak közvetlen a felkészítés előtt öltem meg eczetéter gőzével, kifeszítéskor pedig nem annyira a feszítő tűvel, mint fuvással hoztam a szárnyakat a megfelelő helyzetbe. Az idei eredmény azután már kielégített, mert a legapróbb mikrókat is sikerült így jól meghatározható állapotban felkészítenem. Véleményem szerint mindkét végükön hegyes minutia-tűk forgalomba bocsájtásával igen meg lehetne könnyíteni a mikrók feltűzését, a mi a felkészítés legnehezebb része, a mennyiben ezek a hasi oldalról a vékonyka lábak veszélyeztetése nélkül volnának feltűzhetőek. A molypillékkal elért idei eredményemről egy más alkalommal fogok beszámolni.

A bogarak közül az idén a kőrisbogár (*Lytta vesicatoria* L.) nem mutatkozott, talán a nedves időjárás pusztította ki egy időre? Kített dögön sikerrel gyűjtöttem egész nyáron át, a ritka *Saprinus sparsutus*-ból is sikerült ez úton több példányt fognom. A bádagtartályba elhelyezett csigákkal is jó eredményt értem el, augusztustól kezdve azonban, sajnos, mindig varangyos békák trónoltak az edényben és csináltak erős konkurencziát.

Figyelemmel vagyok a nép használta lepkenevекre és tapasztalatból merítve mondhatom, hogy ezek javarészt nem lehetnek mérv-

adók és komolyan sem vehetők. Hazánkban kevesen méltatják figyel-
mükre a lepkéket. Falusi gyermekek, felnőttek, sőt még egyes tanítók
is, egyaránt összecserélik a neveket, például császárpillének nevezik
a két papiliót és a különféle Pieridákat, boszorkánypille nevet adnak
vegyest a halálfejes lepkének, éjjeli pávaszemnek és a *Catocala*-
fajoknak stb. A mint tapasztaltam, Németországban másként áll a
dolog. 1885-ben az egyik elemi osztályt Bunzlau-ban (Porosz-Szilézia)
végeztem. Iskolatársaim közül sokan gyűjtöttek lepkét, bogarat;
egyikük e téren nagyon gyakorlott volt, ő tanuló társaitól körülvéve
a konviktus termében, példásan feszített különféle lepkéket. Egy
másik pedig egy hittérítő-küldte tropikus bogarakkal gyarapította
ugyanakkor gyűjteményét. A szomszédos Gnadenberg-ben egy koc-
smáros három fiát láttam hernyótenyésztő házikójuknál foglalatostkodni;
nagy volt örömük, mert épen egy frissen kelt *Gastropacha quercifolia*-t
(Kupferglucke) fedeztek fel a házikóban. A merre jártam, városban,
falun egyaránt, a német gyermekek lépten-nyomon lepkészttek s
bogarásztak. Mindezek egytől-egyig rovaraiknak csak német elneve-
zését ismerték. Ott kaptam én is kedvet a dologhoz és visszakerülvén
Budapestre, a mikor csak tehettem, rovarásztam. A Deák-szobor
sétányának virágain esténként sok *Deilephila euphorbiae*-t fogtam, bár
e foglalkozásban az entomologia iránt nem sok érzéket tanusító örök
alaposan megzavartak. A mostani országház helyén sok *Argynnis*
Latonia-ra tettem szert, egy, a bazilika előtt üldögélő anyókatól pedig
selyemhernyókat vásároltam és bár ezek részére messziről, az aréna-
színház tájékáról kellett eperfalevelet hoznom, ez nem lohasztotta
buzgalmamát. Később, a deákteri gimnázium ötödik osztályába jár-
ván, gyakran botanizáltunk tanárunk vezetésével a főváros környékén,
én ilyenkor rovarokat is gyűjtöttem, társam azonban ebben a buda-
pesti tanulók közt sohasem akadt.

A lepkefajok népies elnevezése terén nagy munkát végzett
LAMPERT „Die Gross-Schmetterlinge und Raupen Mitteleuropas“ című
művében, melyben a legkissebb araszólepkéig minden faj német
nevet, még pedig néha igen hosszú nevet kap, például: ockergelber
psychenähnlicher Sackträger (*Psychidea bombycella* SCHIFF.) stb. Vaj-
jon e neveket ki használja? Megváltoztatni e neveket aligha fogja
valaki, meg fognak azok maradni a papirosan úgy a mint kreálva
lettek, ellentétben a latin nevekkal, melyek (úgy a család-, mint a
nem- és faj-nevek) úgyszólván évtizedről évtizedre változnak.

Végül visszatérve a népies entomológiához, eszembe jut egy
községembeli öreg szőlősgazda, ki amúgy mint jó eszű polgár „szép
tudálékú és jó kibeszédű“ ember hírében áll; midőn egy ízben tuda-
koltam tőle, vajjon rég óta el van-e a szőlőkben terjedve az *Ino*
ampelophaga szürke, szőrös hernyója, emigy válaszolt: „ez a hernyó

mindig kárt tett; ősszel pókháló fonadékban tartózkodik (= *Euproctis chrysorrhoea*), abban is telel ki, tavasszal vékony fonálon leereszkedik és ellepi a szőlőtő friss hajtásait, azután megnő, kék és vörös sávos és pontos hernyó lesz (*Ocneria dispar* és *Malacosoma neustria*), végül a föld alá megy, begubózik és ebből lesz azután az a hosszúfarú bogár, melyet úgy hívnak, hogy szitakötő.“

Különfélék.

Ritka lepke előfordulása Magyarországon. 1909. évi szeptemberben a mint olvassuk [Verh. zool.-bot. Ges. Wien. LX, 1910, p. (89)] PRALL százados Herkulesfürdőn villámos lámpán egy lepkét fogott, mely eddig csak Bolgárországból és Örményországból volt ismeretes. Ez a *Hydroecia moesiaca* H.-S., melynek a Balkán vidékéről való példánya különben FRIVALDSZKY IMRE gyűjteményével a Nemzeti Múzeumba került. A herkulesfürdői példány a bécsi múzeum tulajdonába ment át.

CSIKI.

Lepkészeink figyelmébe! A *Sphinx convolvuli* őszi nemzedékének termékenyítő és szaporodó képességét illetőleg eltérő véleményeket olvastam több folyóirat és lepkészeti munkában STANDFUSS azt állítja, hogy a *Sph. convolvuli* gyorsan kikelő őszi nemzedéke nem képes szaporodni, mert a petevezeték nem fejlődik ki és a hím is hijával lenne a termékeny spermának. Ennek okát a bábra ható túl magas hőmérsékletben sejtí. Más gyűjtők ezzel szemben azt állítják, hogy az őszi nemzedék is szaporodik és hogy mindkét ivar nemi productuma kifejlődik. BÖTTCHER azt hiszi, hogy az augusztusban repülő példányok szaporodnak és csak az októberi nemzedék fejlődésképtelen. Magam több augusztusban fogott *convolvuli*-nőstényt bonczoltam fel, de petét egyikben sem találtam. Érdekes, hogy BÖTTCHER most kínál eladásra petéket. Honnan szerezhetette azokat, mikor az általam fogottakban nem volt pete. Vagy talán a lepetezés után is még hosszabb ideig repülnek a nőstények? Vagy talán azonnal a kikelés után raknák le a petéket? Miért lenne éppen az októberi nemzedék meddő, hiszen a hőmérséklet, mely ezeket a bábokat éri, kisebb mint az augusztusi bábokat érő meleg. Mi lehet az oka, hogy az augusztus 21.-én fogott nőstényekben nem találtam petéket, ha ezen nőstények másutt termékenyek lennének? Mindezek olyan kérdések, melyek tisztázása fontos és érdekes lenne, azért lepkészeinkhez azon kéréssel fordulok, hogy az alább közölt kérdésekre válaszolva, megfigyeléseiket e folyóiratban közöljék, talán sikerülne a kérdés megfejtése. Kérdéseim a következők:

1. Mely hónapokban és hol találtak hazánkban *Sph. convolvuli*-hernyókat?
2. Sikerült-e valakinek fogott nőténytől petéket kapni és mely hónapban?
3. Az augusztusi lepkék testében talált-e valaki fejlett petéket?
4. Az októberben fogott vagy nevelt nőténytől szerzett-e valaki petéket?
5. Talált-e valaki és mely hónapokban párosodáshoz levő *Sph. convolvuli*-lepkéket?
6. Micsoda véleménye van a *Sph. convolvuli* különböző nemzedékeinek termékenységét illetően?

BLUMENTHAL MIKLÓS (Zombor).

Lita lakatensis Rbl. előfordulása Magyarországon. N. CHARLES ROTHSCHILD BÁRÓ f. évi június 10.-én a pestmegyei síkságon ezen faj egy nőtényét fogta, mely jól egybevág a bécsi udvari múzeumban levő typussal. Ezt a kis Gelechiidát, mely a *Lita Petryi* Hofm.-hoz áll legközelebb, egy Lakat környékén (Herczegovina) 1903. évi július 23.-án gyűjtött példány alapján írtam le (Annalen Naturhist. Hofmus. Wien. XIX, 1904, p. 351, t. 5, f. 24).

DR. H. REBEL (Wien).

Irodalom.

M. Pic: Descriptions ou diagnoses et notes diverses. (L'Échange. XXVI, 1910, p. 65–66).

Szerző czikke néhány új faj és fajváltozat leírását tartalmazza, közöttük a *Xylosteus Spinolae* FRIV. ab. Merkli nov. var.-ét, mely a krassó-szörénymegyei Szemenikről (MERKL gyűjtése) származik és abban különbözik a törzsfajtól, hogy a szárnyfedők sárga középső foltjai hosszában összefolytak.

CSIKI.

*

Fr. G. Rambousek: Beitrag zur Staphylinidenfauna Dalmatiens. (Entomologische Blätter. VI, 1910, p. 227–228).

Szerző DR. KARAMAN EDE spálatoi orvostól különféle dalmáciai Staphylinidákat kapott meghatározásra, melyek közül az érdekesebb fajok nevét közli, azonkívül a *Lathrobium sodale* KR. egy új fajváltozatát írja le ab. obscuripenne név alatt, melynél a szárnyfedők egészen feketék. Ezt a fajváltozatot szerző még Krajnából is ismeri.

CSIKI.

*

J. Schilsky: Die Käfer Europa's. 46. Heft. Nürnberg, 1910. (Verlag von BAUER & RASPE: EMIL KÜSTER).

Az Európa bogarait tárgyaló munka legújabb füzeté egy újon-

nan leírt Nitidulida (*Brachypterus Sydowi* Algirből) kivételével mind az ormányos bogarak *Polydrosus* és az eddig ennek alnemének tekintett *Metallites* nemekkel foglalkozik. Szerző ismert alaposággal írja le az egyes fajokat és pedig 14 *Metallites*-t és 85 *Polydrosus*-t, melyek között néhány új faj is van, ezek a következők: *Metallites subnotatus* (Kalábria: Sta Eufemia d'Aspromonte), *Polydrosus Stierlini* (Attica), *P. analis* (Tibet: Kuku-noor), *P. deplanatus* (Szíria: Mardin) és *P. Seidlitzii* (Naxos). A kötet bevezető soraiban szerző rámutat azokra a nehézségekre, melyekkel a fajoknak rendszerbe foglalásánál találkozunk és az általa összeállított meghatározó kulcsot sem tartja a fajok természetes csoportosításának, hanem kimondott műalkotásnak. Mindazonáltal az általa nyújtott kulcs jobb az eddigieknél, azokat nemcsak a fajok számánál fogva, hanem használhatóság tekintetéből is felülmulja. Sajnálni való, hogy egyes fajok szerzőnek ismeretlenek maradtak, azokat megtekintésre nem bírta megszerezni, — a mi különösen némely DESBROCHERS-féle fajra és olyan régiebb fajokra vonatkozik, melyek typusainak holléte ismeretlen. Hogy mégis eunyire is teljes feldolgozást nyújthatott, az különösen annak tulajdonítható, hogy átvizsgálhatta LEONHARD (STIERLIN-gyűjteményével), HEYDEN, REITTER, PAPE, SEIDLITZ, a drezdai- (FAUST-gyűjteményével) és helsingfors-i (SAHLBERG-gyűjtéseivel) múzeum, nemkülönben a STAUDINGER és BANG-HAAS ezéig gazdag anyagát. Faunánkból való termőhelyeket is találunk egyes fajoknál említve, így a következőknél: *Metallites tibialis* GYLLH. (Hung., Dalm.: Metkovic), *pauper* STIERL. (Hung.), *elegantulus* BOH. (Dalm., Herezegov.), *impar* GOZIS var. *vanicensis* REITT. (Bosznia: Vranica planina), *carpathicus* BRANCS. (Kárpátok), *Polydrosus Kahri* KIRSCH (Dalm.: Knin; Herezegovina), *gracilicornis* KIESW. (Magyarországból közelebbi termőhely nélkül, faunánkra új), *viridicinctus* GYLLH. (Hung., Croatia, Dalm.), *coruscus* GERM. (Zágráb), *cephalotes* DESBR. (Hung.), *lateralis* GYLLH. (Cro., Dalm.), *thalassinus* GYLLH. (Herkulesfürdő; Dalmácia: Dinári-Alpok; Bosznia: Maklen-szoros, Koriena; Herezegovina: Travnik, Jablanica), *amoenus* GERM. (Tátra), *paradoxus* STIERL. (Tátra, Kárpátok), *mollis* STROEM (Bosznia: Volujak), *brevipes* KIESW. (Dalmácia: Zara, Spalato, Castelnovo; Herezegovina: Jablanica), *Schwiegeri* REITT. (Szlavonia), *picus* F. Horvátország), var. *dalmatinus* STIERL. (Dalmácia). A könyvecskét, melynek ára 3 márka, melegen ajánlhatom az érdeklődőknek. CSIKI.

*

G. Luze: Neue paläarktische Arten der Staphyliniden-Gattung Anthobium Steph. (Verhandl. zool.-bot. Ges. Wien. LX, 1910, p. 226—245).

Szerző ezikkének bevezetésében megjegyzéseket közöl egynehány ismért fajhoz, ezek közül minket is érdekel az, hogy az *An-*

thobium Viertli GANGLB. nevű faj újabban Hercegovinából is előkerült. Az újonnan leírt 19 faj közül pedig faunánkból való az *A. dissimile*, melynek termőhelyei: Herkulesfürdő, Kerczesora és a Kapella, de előfordul még Montenegróban és Krajnában is és az *A. croaticum* Horvátországból.

CSIKI.

*

Dr. A. Fleischer: Eine interessante neue Carabenrasse aus den transsylvanischen Alpen. (Wiener Entom. Zeitung. XXIX, 1910, p. 198).

Szerző *Carabus cancellatus* var. *Mazurai* név alatt leír a hunyadmegyei déli határhegységben fekvő Kimpulunyágról egy futrinkát, mely azonban a var. *moestus* DEJ.-nal azonos. Szerző ugyanis a var. *graniger* szörénymegyei fekete példányait tartja tévesen *moestus*-nak és így a MAZURA, PECIRKA és TILL csehországi bogarászok által gyűjtött állatot újnak vélte. A var. *moestus* elterjedési köre különben a Szebenhegység magasabb részétől a hunyadmegyei határhegységen át a Szörényi havasokig terjed (lásd: CSIKI, Magyarország Bogárfaunája. I, p. 143).

CSIKI.

*

Alexander Mocsáry: Über *Oryssus unicolor* Latr. und eine nahe verwandte neue Art aus Kroatien. (Ann. hist.-Nat. Musei Nationalis Hungarici. VIII, 1910, p. 160—162.)

DR. HENSCH ANDOR a horvátországi Krapina környékén egy kis fekete fadarazsat gyűjtött, melyből egy példányt *Oryssus unicolor* LATR. név alatt a Nemzeti Múzeumnak is küldött. Szerző megvizsgálta a ritka darazsat és úgy találta, hogy ez nem vág össze LATREILLE leírásával, azért a berlini múzeumban levő typussal is összehasonlítván kimutatta, hogy a krapinai állat új, melyet azután a gyűjtő nevééről *Oryssus Henschii*-nek nevezett el és írt le.

CSIKI.

LEVÉLSZEKRÉNY.

Többeknek. A Magyar Entomologiai Társaság működését 1911 január 1.-vel fogja megkezdeni, a tagdíj is akkortól kezdve fizetendő, a tagdíj 10 korona lesz és 2 korona belépti díj egy és mindenkorra az oklevél díja fejében. A tagok a tagdíj fejében folyóiratot (a Rovartani Lapokat, melyek egyúttal a társaság hivatalos lapját fogják képezni) és a külön kiadványokat fogják kapni. Különben a társaság prospektust fog szétküldeni minden rovarásznak a kinek címét csak tudja, melyből mindent meg fognak tudhatni.